

Соколёнок

6/2014

ноябрь - декабрь

Кард

КЪВЕ ВАЦРА САДРА АЯЛАР ПАТАЛ АКЪАТЗАВАЙ ЖУРНАЛ

* * *

За лайлай лугъузва къепинихъ,
Цуьк хътин бицли руш динж ятIа?
Душманар эзмишай викиник
Гуьзелар лекьерин жинс ятIа?
КIвачер квач къепиник, ятIани
Ам чил хъиз юмшагъдиз юзазва.
Бицли руш ахварик кватIани,
Къепинал зи лайлай къугъвазва.

Буба Мезеков

ЧИРАГЪНИ САМУР

Ширширдин ван алаз кьилел,
Гьиниз физва вун?
Салам Чирагъ вацІалай гваз
Атанва кье зун.

Са геренда акъваз, аман,
Эй, азиз Самур.
Ван жезватІа ваз зи мецин,
ХамиртІун хатур.

Гъазур я зун, югъ-йиф талгъуз,
Чирагъни Самур,
Тариф ийиз жавагъиррин,
Инсанриз такур.

Куьн гьунар я, кьуд патавай,
Азиз тир вацІар.
Бустанарни, багълар гегъенш,
Чуьллерни къацар.

Гужлу я куьн, дамах я куьн,
Зи чилин хайи.
Бахт тушни чи кье арха вацІ,
Аллагъди гайи.

ТупІар я чи са гьилелай
Чирагъни Самур.
Гъажи-Давуд, КІири Буба,
Шарвили акур.

А селлериз акунвайд я
УькІуьни цуру.
Гужлу, гегъенш муьгъуьббатни,
Хини чІуру.

Лезгистандиз язва багъа
Чирагъни Самур.
Абрун гужлу сесериз фад
Ша яб це, буюр!

Фикрет Гаджиев Авсдин Мукъвабур

Югъ рагъдандихъ элкъвена. КІвале авайбур гьарма сад са квел ятІани машгъул я. Секинвал Розади чІурна:

- Бах, мукъвабур низ лугъуз жеда? — хабар къазва фикирри тухванвай аялди нянин хуьрек гъазурзавай бахдивай.

- Я бала, мад гьамни суал жеч хьи, - рикІивай мягътел жезва диде. — дах, бах, ви вахни стха...

- АкІ ваъ. КІвалевайбур галачиз, - гаф атІузва Розади.

- КІвалевайбур галачиз? Халу, хала...

- Роза, адаз яб гумир, - гъилевай газетни гадарна гила дахдик тади акатзава.

- Куь бахдиз тинийрив къугъунлай гъейри затІни чидайди туш, я ахътин месэлайрай адан къилни акъатдайди туш. Ви суалдиз жаваб за гуда, за гъавурда твада вун. АкІ жедач. Садра гъаятда авай Расимазни, Цуькверазни хъша лагъ. И месэла вири алай чкадал садра гъялна кутягъин. Къуй мукъвабур низ лугъуз жедагІа, мукъвабур ву-жар ятІа гъабурузни чир хъурай.

Роза кІвалай эжъечІна. Са герендилай вичин вахни стха галаз хтана. Пудни дахдин вилик жергеда акъвазна.

- Яб це, балаяр, ва гьамиша рикІел хуьх, - башламишна дахди. — Квел куьчеда чин тийидай итим гьалтзава.

Куьн адахъ галаз рахаз хъайтІа куьне адаз «халу» лугъузвани? Ава. АкІ хъайила халуни хала гъихътин мукъвабур жезва?! Лагъ кван садра. Гила къачун чна ими. Куьчеда гъалтай чин тийидай касдиз куьне «ими» лугъуз-

вани? Ваъ! Садрани. «Ими» куьне анжах имидиз – зи стхадиз лугъузва. АкІ хъайила куь мукъвабурни имияр жезва. Мад ваъ. А куь бахди лугъузвай халуярни халаяр куьчейра гзаф ава. И кар садрани рикІелай ракъурмир, балаяр.

ЧАРАСУЗ ШАРТ!

Гъар сеферда алукаяла гад, адет хъана, бубад хуьруьз Лейла бала мугъман жезва. Гъвечи-чІехи, магъле михъиз, гъар сеферда, Лейладал чи гъейран жезва. Гъар са кардив жезва таниш, мукъуфдалди сирерай къил акъудзава. Къенфет, нини тийиз саймиш, гъавалат яз, дидедин вахт къакъудзава, суалри лап галудзава:

- Вучиз тутар жезава фад? Некъийрик цин галама дад? Ичер вучиз тарцел ала? Газарарни чилик ква? Пахляярни цавуз физва – хуьшрекандин гъалар хъана? Буранарни фаращ жезва – целериз цин ухшар хъана...

Вучиз? Вучиз? Суалрин сел аelmiш хъанва дидед къилел. Агъзур дерди вилик квай, къилин тІалри гузвай азаб, бизар жезвай дидедай акъваз жезвач тагана яб. Гъикъван фикир авуртІани, зарафатдик кутуртІани, Лейла бала тежедай хъел жаваб къвезвач дидед рикІел.

Эхир метІел къуна а руш башламишна сесинал хуш:

-Акъваз, бала, хъухъ сабурлу. Чарасуз я хъун фагъумлу. Гъуьл хъиз дерин каинатдин, сир ачухун тІебиатдин шартІуналди мумкин кар я – савадлу хъун.

Лейладин Цициб

Дидеди чѣхи туькѣурзава муг, агудна сам-къалкутадайвалюг. Гъундуьшка чѣулав хъанва лап къуьртѣуь, ацукъна къурал, юязмач куьнтуь.

Туна сафуна какаяр таза гъизва дидеди эцигиз мука. Гъисабзава къад, эхцигзава сад. Виже къведач тек – хъурай къанни къвед.

Лейла дидедал хъанва гъавалат, «къугъун» дидедин хъанва хажалат. Баладив ширин, гъил мукал вичин эцигиз тазвач. Чѣурзава лап чин.

«Къугъвазва диде какайрив, аял хъиз гъвечѣи. Бес вучиз мукув агудзавач ада Лейла?» - Фикирзава руша, акъуддайвал са уюн – бегенмиш хъанва адаз дидедин и къугъун.

Эхир руша зверна гъамбардиз чѣхи, ценчик кваз хкана кака са ири. Хъанна ягъалмиш диде элкъвена, Лейлади кака муказ вегъена.

Алатна йикъар, алатна йифер, дидединни баладин мукал алаз вилер. Гъундуьшка мука секин я пара. Цицибар ахъагъун герек я къе-пака.

Са юкъуз чими, гъава тир хъуьтуьл, чан атана мукал. Къаридин мани, ачух тир гуьгъуьл къугъвана гарал. Сад, къвед, пуд...гъисабзава мука авай цицибар. Жезва къанни пуд! Къил гатазва къариди – чизмач жал гъисабар?

Хъуьрезва Лейла-шараг дидедин, ацукъна патав вичин дидедин. Къачуз-ва мукай хъипи тир шараг, къазран шарагрин алай вичел ранг. Хкажзава цавуз, хкизва хуруз, ийизва туьмер баладиз дидедай тежер. Элкъвезва дидедихъ хъуьрезвай вилер, лугъузва дидедиз хкажна гъилер:

- Ви цицибар, диде, я рагъулбур,

гъундуьшкадин ранг алайбур, им зиди я, хъипиди я, за гъамбардай гъайи какадай хъайиди я. Ам ухшарди ви цицибриз тахъун, элкъвей хъипиди яз дунъядиз атун, цицибдин зи туширди тахсир, за ачухдиз ваз лугъун.

Абдуселим Исмаилов,
Дагъустандин халкъдин писатель.

Газдин пичинал ргазвай къажгъандин къилихъ галай Секинат бажидин япарив къурукай айвандик хкаж жезвай гурарин ванер агакъна.

- Ибуруз кIуквадин кIаникай эверзавани, я вахар? — эхиз жезвач адавай. — Шана килиг вуж ятIа, зи гъилевай зегъримар алахъзава, - хълагъна ада дивандал яргъи хъанвай Рагъман дахдиз.

Адавайни къаридин векъивилиз жаваб тагана эхиз хъанач:

- Сад лагъайди, къвезвайди вуж ятIани, кIвализ агакъда. Къвед лагъайди, къулал алайди зегъер ятIа, алахъна шурай чилериз...

Атайбур Балагъмедни, Къазагъмед хъана.

- Ша, бубадинар, ша, - шаддиз беден дивандилай хкажна, ацукъна Рагъман дах. — Квез Секинат бажиди верч квай хинкIар хкудзавайди гъикI чир хъана? Буба, ам къилди гъикI неда лугъуз, фикирдик квайди тир...

Секинат бажиди жавабдиз чуькъни хъуванач, хинкIарни къуд къапуниз акъудна. Анжах вич-вичив рахана:

- КъигъитI фередин са пад кутуна, за ам шумудаз пайда, я вахар?

Къапар тумбочкадин винел аламаз, Секинат бажиди къигъитI фередин пад къуд патал пайна. Садан винел гардандин кIар, муькуьдан винел ятурдинни хурун арада авай къулан тар алаз къве къаб ада сифте нубатда аялрик вилик

эцигна. Ахпа ятур алайди — Рагъман дахдин. Хурун як алайди гъиле амаз, вични аскIан кикер квай столдихъ ацукъна.

Аялри, гагъ идан, гагъ адан къапуниз вилер ягъиз, нез эгечIна.

- Неъ, бубадинар, неъ, - рахана абурув Рагъман дах. — Як бубади квез вичиндини хгуда...

Секинат бажи кIаняй винелди юзанна, амма сивяй финдикъни акъатнач. Адани, хурун лацу якIуз кIас ягъиз, ам авай гъил столдин кIаник хутахиз, хинкIар нез эгечIна.

Яргъалди фенач, Секинат бажидай гъарай акъатна:

- Я гуж хъайиди! Вун ам къенез агакъдалди къий, ярраби!..

Аквазва Рагъман дахдиз, столдин кIаникай хкечIна, кац ракIарихъди катзава, адан сивени фередин хурун як ава.

Рагъман дахни, адахъ галаз къуншидин аяларни кIиркIир ацалтна хъуьрезваз акуна, Секинат бажини кацин гуьгъуьниз кIвалай экъечIна.

- Кац, вун сагърай, - лагъана Рагъман дахди вилер ракIарал алаз, - вуна зун айибдикай хкудна...

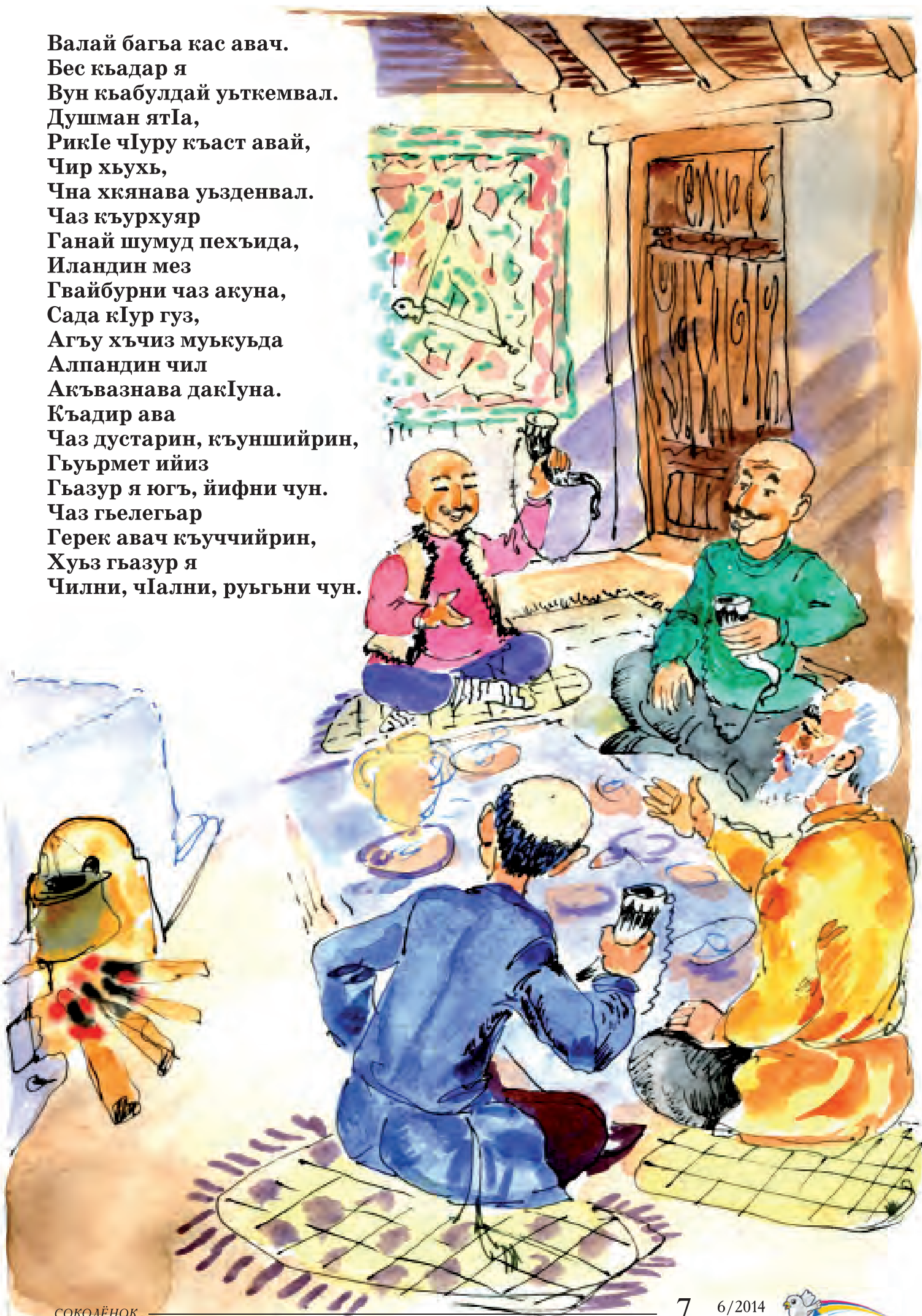
Х. Абаметова

Алпанрин чил

Алпанрин чил,
Хайи макан бубайрин,
Зегъмет члугваз
Гьалал фу нез, кьил хуьзва.
Накъвар пак я,
Иеси туш тубайрин,
Гьарда хзан,
Виридани чил хуьзва.
Бейкефनावач
Алпанвиар кьисметди,
Дагъни ава,
Гьуьлни ава, аранни,
Рекъиз тежер,
Вегъиз тежер кьиметдай
Чални ава,
Динни ава, аманни.
Вири ава,
Шукур хьурай гьуцариз,
Фуни кьафун,
Кьебни лай-лай, гапурни.
Икрамзава
Ракъаризни варцариз
Мугъман патал
Ава гьуьрмет-хатурни.
Мугъман акур
Алпанвиди сифте яз
Адан гьиле
Вичин гапур вугуда.
Метлеб авач
Гьим бармак гьим фите я
- Вун атана –
Рагъ атурай! – лугьуда.
- Рагъ атурай! –
Жаваб гуда гьуьлезди, -
Рагъ атур,
Берекатар булл хьурай!
- Рагъ атурай!
Иесиди эвезда,
Гьардахъ мугъман
Къведай чими кьул хьурай.
Мугъман ятIа,

Валай багъа кас авач.
Бес къадар я
Вун къабулдай уъткемвал.
Душман ятІа,
РикІе чІуру къаст авай,
Чир хъухъ,
Чна хкъянава уъзденвал.
Чаз къурхуяр
Ганай шумуд пехъида,
Иландин мез
Гвайбурни чаз акуна,
Сада кІур гуз,
Агъу хъчиз муькуьда
Алпандин чил
Акъвазнава дакІуна.
Къадир ава
Чаз дустарин, къуншийрин,
Гъуьрмет ийиз
Гъазур я югъ, йифни чун.
Чаз гъелегъар
Герек авач къуччийрин,
Хуьз гъазур я
Чилни, чІални, руьгъни чун.

ХАЛКЪДИН РУЪГЪДИН ХАЗИНАДАЙ ВАТАНДИКАЙ

Рагъ акъурла нур гуз жеда
Пароходрин тупун луъле.
Чи сергъятар чѳурай кицѳин
Пеле къада агъзур гуълле.

Цуък ахъайна тарари мад,
Цуък рикѳелай алатдани?
Кѳвалахайди ватан патал
Лагъ къан, дуитар, галатдани?

Цуъкверикай кѳунчѳи къунва за
Зи дидедиз гун паталди.
Зун женгериз физва, диде
Ватан, намус хуън паталди.

Мектебдавай муаллимри
Тарсар гузва Ватандикай.
Къазватѳа са дуст яхъ жуваз
Ватан кѳани инсандикай.

Вили гъуълел алай гими,
Гимидавай чѳулав нафтѳар.
Ватандикай жуван чѳалар
Къхъихъ, ашукъ, къачу дафтар.

Магъутдикай кастум къачу,
Заз кастумар пара кѳанда.
Зун къарибра гъикѳи акъвазда
Ватандин дерт аваз чанда?

Экуън къиляй экъечѳай гъед,
Ви рангар вуч иер тушни?
Зи Ватандин къилелай фич
Чи душманрин гъвечѳи къушни.

Жерге-жерге авахъзава
Чи гуънейрай аялар мад.
Ийизва за къариблукда
Ватандикай хиялар мад.

Зун хъфидай вахт атанва,
Ша, ацукъин чун мет-метѳе,
И дуъньядал къве затѳи пак я,
Сад Ватан я, садни диде.

Сифте пару эцигдайла,
Устѳарди са къван эцигда.
Вичин азиз Ватан патал
Игит касди чан эцигда.

Тара гебе тунва ваха
Вичиз жигъиз хъун паталди.
Аскервилииз физва стха
Хайи ватан хуън паталди.

Къуъне тѳенг твамир, гада,
Вун гъуърчехъан хъанвач гъеле.
Ваз Ватандин дерт вуч чиде,
Вун къарибра хъанвач гъеле.

Низ акуна ачкардин лув
Агъзур жуьре рангар алай?
Хайи дагълар багъа я заз
Душман кIурдай рагар авай.

КIама мичIи са там ава,
Тамун къерех гуьлуьшан я.
Зи кьилеллай и вад гелни
Хайи Ватан, ви лишан я.

Акъвазнава лепеярни
Гаф авачир гуьлуьн винел.
Ватанди къе эверзава,
Стха, тфенг хкаж къуьнел.

Векьер ламу ама гъеле,
Са вад къалай маргъин чна,
Ватан дарда авай чIавуз
Ша душманар ягъин чна.

Дели вацIал муьгъ алай туш,
Вун а вацIай гьикI экъечIда?
Хайи чилел эркинлу яз
Жумун тазни тик экъечIда.

ВацIавай яд къери ялда,
Дагъларилай селлер къведа.
Вун мерд инсан ятIа эгер,
Ви гуьгъуьна эллер къведа.

Ашукъ, вуна ви чуьнгуьрдин
Чи хуьрера хкажа ван.
Виш душмандин чан къачудай
Са игитдин гъилиз къурбанд.

Герек хъайла Ватан патал
Шагъдагъди заз чешне гана.
Зун сагъ ама, азиз дустар.
Заз ви кIегъвал куьне гана.

ШапIрусдикай вучда вуна,
Вазни дердер авани, дуст?
Ватан хуьдай а женгера
Вун саламат амани дуст?

Къай къекъвезва кIунтIар кьилел,
Хеб ацукъриз кIам хъсан я.
Вафасуздан балкIандилай
Вафалудан лам хъсан я.

Пачагъ къабулай кесиб

(мах)

Са заманада Шагъли Шагъабас лугъудай, дуьньяда тIвар-ван авай гзаф акбуллу са пачагъ хъана лугъуда. Са сеферда ада ацукъна вичи-вичик хейлин фикирар ийида ва пакад юкъуз са чIехи тавдиз вичин лап мукъвал тир къуллугъчийриз, везирриз ша лагъана. — Яраб, - лагъана ада, - квекай заз кIеве гъатай юкъуз садакай хъайитIаникуьмекжедатIа? Куьне зун кIевяй акъуддатIа, куьне зун рикIел жкидатIа? — Тавда авай-буру гъулгъула къачуна. Ахпа абуркай виридалайни чIехи везир къарагъна.

- Пачагъ, вун сагърай, чун ина ацукънавайбур вири ви лукIар я; вуч вуна лагъайтIани чун а кIвалах ийиз гъазур я, ви къилел алай чIарарикай сад аватдалди, сад рехи жедалди, чаз чун вири ви рекъе къейитIани гъайиф авач, чун вири ви къуллугъчийяр я; чи чанар мус хъайитIани ваз къурбанд я, - лагъайла, адан гафар инал алай-буру тестикъар хъувуна. Пачагъди мад абуруз чуькъни хъувунач, гъар сад чпин кIвалериз ахъай хъувуна.

Лугъудайвал, пачагъ гъамиша, девришдин парталар алаз, халкъдин дуланажагъ ахтармишиз, вичин къуллугъчийри гьикI къуллугъ ийизватIа, гъахъ-дуван гьикI атIузватIа ахтармишиз, вилаятра къекъведай. И сефердани иски парталар алукIна, девришдин ухшардиз гъана, ам шегьердиз экъечIна.

Хъуѣтѣуѣн зулумат мекѣи ѣиф тир. Кѣилел жив кѣвазвай, гѣавани мекѣи тир, чилени палчух авай. Пачагѣди вичин балкѣан сифте вичин чѣехи везирдин раклѣрихъ акѣвазарна, адан рак гатана.

Везир кагѣулдиз, вич-вичик рахаз, экѣечѣна.

- Ваз вуч клѣанзава? – лагѣана векѣидаказ хабар кѣуна.

- Минет хѣуй, зун рекѣин мугѣман я, куѣне зун кѣенин ѣифиз клѣвале турман, геж я, кѣежинни авунва, - лагѣана ада.

- Мад им мугѣман кѣабулдай вахт туш кѣван, клѣвал чѣур хѣайиди, захъ вун кѣурурдай клѣвал авач, - лагѣана везирди хѣел кваз.

- И вилаятра пачагѣ тир Шагѣабасан хатурдай хѣайитѣлани зун кѣе ѣифиз клѣвале тур, - лагѣана мад мугѣманди минет авуна.

- Я кас, Шагѣли Шагѣабасни ламран хва хѣуй, вунни, - лагѣана, везирди рак гелягѣ хѣувуна, пачагѣ раклѣрихъ туна.

Гзаф хѣел атанатѣлани, вичи-вич хвена, пачагѣ гила кѣвед лагѣай везирдин патав фена. Гѣадани гѣа иклѣ лагѣана. Пачагѣ раклѣрихъ туна, вич хѣфена, ксун хѣувуна.

Ахпа пачагѣ чѣехи диванбегидин раклѣрихъ фена. Идани рак ахѣай тавурла, ам вичин

балкІандал акъах хъувуна, дарихвал аладарун патал шегъердин кърех галайвал рекъе гъатна.

Ам шегъердин кърехдиз акъатайла, са чилик квай кІвалерай адаз са итимди мани ядай ван атана. Ам, балкІан акъвазарна, эвичІна, яб гуз акъвазна. Мани лугъузвай итим са герендилай мани акъвазарна, шехъиз башламишна. Са тІимил вахтни арадай фенач. Шел акъваз хъана, ам хъуьрез башламишна. Шагъабас пачагъди яващдиз рак гатана. Къецел гъа итим экъечІна.

- Ша къенез, ша, лагъана, ада тадиз балкІандин уьзенгдикай къуна, гъаятдиз чІугуна.

- Эгер инжиклу туштІа, - лагъана пачагъди.

- Вуч инжиклувал авайди я, мугъман гайи Аллагъдиз шукур хъуй, - лагъана, шаддиз ада балкІан кутІунна, хтана, пачагъ кІвализ тухвана.

- Буюр, ялягъа, за исятда балкІан динжда, - пачагъ кІвале туна, итим къецел экъечІна.

Пачагъ килигна адан кІвализ, ина-ана вил экъуьрна: и кас адаз гзаф кесибдиз жагъана. Хабар нивай, хабар и кІвалин иесидивай. Ам къецел экъечІна, къуншидин рак гатана.

- Ваз минет хъуй, къунши, са гъапавай векъерни це, са тІимил фу-къафунни. Заз мугъман атанва, за а затІарай ваз са гъафтеда артух кІвалах хъийида, - лагъана.

Къуншини тІимил девлетлуди, ужуз кІвалахдайди кІанзавайди тир. Хъуй лагъана, адав шеэр вугана. Кесиб кас хтана, векъер балкІандиз вегъена, фу-къафун гъана, пачагъдин вилик эцигна.

Пачагъ, кесиб геж хъайила, шаклу хъанвай, амма ада са хабарни къунач: кисна фу тIуьна, чухсагъул лагъана, ксана.

Пакамахъ пачагъдиз, халкъ юзадалди къарагъна, кесиб касдиз сагърай лагъана, хъфиз кIан хъана.

- Са камни, эгер вун зи мугъман ятIа, вуна къачудач; фу туьтIуьнмаз гъиниз хъфида?! — лагъана пачагъ ацукъар хъувуна, вич мад къуншидин кIвализ фена. Кесиб къецел экъечIайла, пачагъди и сеферда адан гуьгъуьниз фин къетIавуна. Явашдиз экъечIна килигайла, ида къуншидивай фу ва векьер тIалабзава ва вичи гъавая кIвалах ийида, лугъузва. Къуншиди адав гъазур-гъалал вугана. Пачагъ, агъвалатдин гъавурда гъатайла, тадиз хтана кIвале ацукъ хъувуна.

Кесиб касди, хтана, векьер балкIандиз, фуни-къафун пачагъдиз эцигда. Фу недалди югъни ачух жеда. Сагърай лагъана, пачагъдиз балкIан гъаятдай ахкъудиз кIан хъайила, кесиб касди балкIандин уьзенг вичел чIугуна.

- Къадаш кас, - лагъана итимди, - балкIан види туш, я за ам вав вахкунни ийидач, вуна чуьнуьхнава: им чи пачагъдинди я.

- Ваъ, эй инсан, балкIан зиди я, ахъая уьзенгар, - лагъана пачагъди.

- Гъич, инал вуна зи гардан ягъайтIани, ахъайдач, балкIан вуна чуьнуьхнавайди я, за исятда хабар гуда пачагъдин векилриз! — ада балкIан гъаятдиз галчIуриз башламишна.

Пачагъди вич, пачагъ я лагъана, и итим вичихъ галаз тухуда.

Пачагъди пакад юкъуз гъа ви-

ликди хъиз везирриз эвер гана: «Зи вафалу дустар, накъ квез, захъ са кар хъана квел гьалтайт!а квекай куьмек жедани лагъайла, куьне вуч лагъанай?» - хабар къуна.

- Чна ваз дуьз лагъанай, гьак! язни я! — лагъана, ч!ехи везирди вичин чурудилай кап аладарна. Пачагъди йифиз вич шегьерда къекъуьникай ва вич гъа инал алайбуру къабул тавур тегьердикай ва эхирни вич кесиб касди к!вале турдакай суьгьбет авуна, ва, вичин жаллат!риз эвер гана, вичин вилаятрай везирар акъудна. Ахпа къуллугърал гъавурдик квай кесибар

эцигна.

Вичин ч!ехи векилвиле вич к!вале тур кесиб кас эцигда ва ада шез, хъвериз, манияр вучиз лугъузвай лагъана, хабар къада:

- Пачагъ, вун сагърай, за манияр лугъузвай, вучиз лагъайт!а зи дердер-гъа мар гзаф тир, гъавиляй залан фикирри гъил къачун тавурла, шехъзавай. Амма к!ани руш рик!ел атайла, хъуьрезвай. Ам рик!ел атайла зи рик!елай вири алатзава, амма руш девлетлу бубади заз гузвач.

Пачагъди тадиз руш гъадаз гъида. Абур гъана амаз зун иниз хтана.

Аллагъяр Абдулгъалимов

Космонавт Мислим

Зи бицӀи дуст Мислима,
Рахан тийиз келима,
Сиве суска жакъвазва,
Гъур-гъур ийиз рахазва.

БалкӀандалла кӀарасдин,
Кефи куьк я а касдин.
Теклифзава дустариз
Хайи йикъан суварик.

Дустунин къе вад йис я,
КӀвалевайди межлис я.
Аялрай кӀвал ацӀанва —
Вири «Бахча» атанва.

Эхъ, адан кар къуьлзава,
Мани лугъуз къуьлзава,
Ам аялрин юкъвава,
Кат-калтугиз юртава.

Диде, буба гелкъвезва,
Руьгъ беденда хъуьрезва.
Гъар жуьре гъиз няметар,
Лаи винева гъурметар.

Чи дустунин фикирдай,
Межлис тажуб ийидай,
Хиял фена авай фенд,
Яна ада бицӀи зенг.

- Внимани заз, внимани...
Акъвазара куь мани!
Вири дустар агудна,
Сивяй суска акъудна.

Чехида хъиз агъайна,
Ван къведайвал гъарайна.
Багъдай къвезвай шагъвардал,
Эцигна «сус» дакӀардал.

Ракета хъиз, кӀвенкӀ цавуз,
ТуькӀуьрнавай юаз пӀуз.
- Сад, къ-ве-д, пу-д!..
Физва суска дакӀардай,
Цавун бушлук дагъардай.

Къивни-гъарай гъатнавай,
И легъзеди шаднавай,
Капарин ван гурлу тир,
Къенин югъ хъиз, зарлу тир.

Суска сиве ахквасмач,
Адакай мад рахасмач,
Мислим гъеле аял я,
Космонавт хъун хиял я...

Ма, са нол жолгъурин

Пиче

Са папаз экуьнлай няналди кавал-
дал къаткидай тембел, кичлехъан
гъуьл авай. Папан туьгъметрикай ки-
рягъ хъайи, ам са юкъуз гъебедиз са
фуни са къумбук нисини вегъена, хуь-
рйй экъечІна фена. Бахтунал туьш
хъайи хъиз са хан яшамиш жезвай
мягъледиз акъатна. И хандизни ча-
расуз нуьквер герекзавай къван.
Са йисуз нуьквервал авурла адаз
ханди са балклан къачудай пул
гана. Фена ам базардиз, къачуна
балклан, гъатна клвализ рекъе. Са
арадилай гъалтда адалкъвебацІини
гъаз хквезвай чубан.

- Эй, рекъин юлдаш, ша балкланни
бацІи дегишарин.

Кичлєвилйй ваъ лугъуз тахъай
тембел рази хъана.

- Хъурай ман, зун рази я, къа-
чу балклан. Фена тембел, фена,
балкландихъ дегишай бацІини гъаз.
Са арадилай адал къазар гъалзавай
са луту гъалтна.

- Эй, гъуьрметлу кас, ша чна ви
бацІини зи къаз дегишарин, ваз ре-
къе бацІидилай къаз гъаз къулай
жеда.

- Хъурай ман, зун рази я, - лагъана
тембелди, бацІи гана къаз къачуна.
Са верст рехъни алатнач, са верчер
гвай касди рехъ атІузвай.

Къаз акунмазди адан темягъ и
къазрал фида, ва ада энгел таву-
на лугъуда:

- Яда, ви къаз куьз я, за ваз
адахъ са вижевай какаяр хадай
верч гуда.

- Ви савдадални зун рази я, - ла-
гъана, къазни верч дегишарна, абур
гъарма вичин рекъе гъат хъийида.

Тембелди вичин тембелвал таву-
на жедач. Къве клвач вегъез, ам къа-
цу чІурал ял ягъиз ацукъиз хъана. Са

арадлай адан къвалав са хъучкъурда-
вай кукуярни гвай кас ацукъна.

- Яда, верч гвайди, а вече куку мус
хадатІа садазни чидач. Акунрайни
лахъу хъанвай вечрез ухшар ава. Ша,

за ваз адахъ лап гъа къе ханвай са вижевай куку гуда.

- Гъа вуна лагъайвални хъурай, зав гице куку, къачу жуваз верч. Гъа икI савда куътягъна гъарма вичин рекъе гъат хъувуна. Хуъруыз агакъиз са тIмил рехъ амаз темпелдал мад са кас дуьшуьш хъана. Ам хуърера мямелияр гваз къекъвезвай чувуд тир.

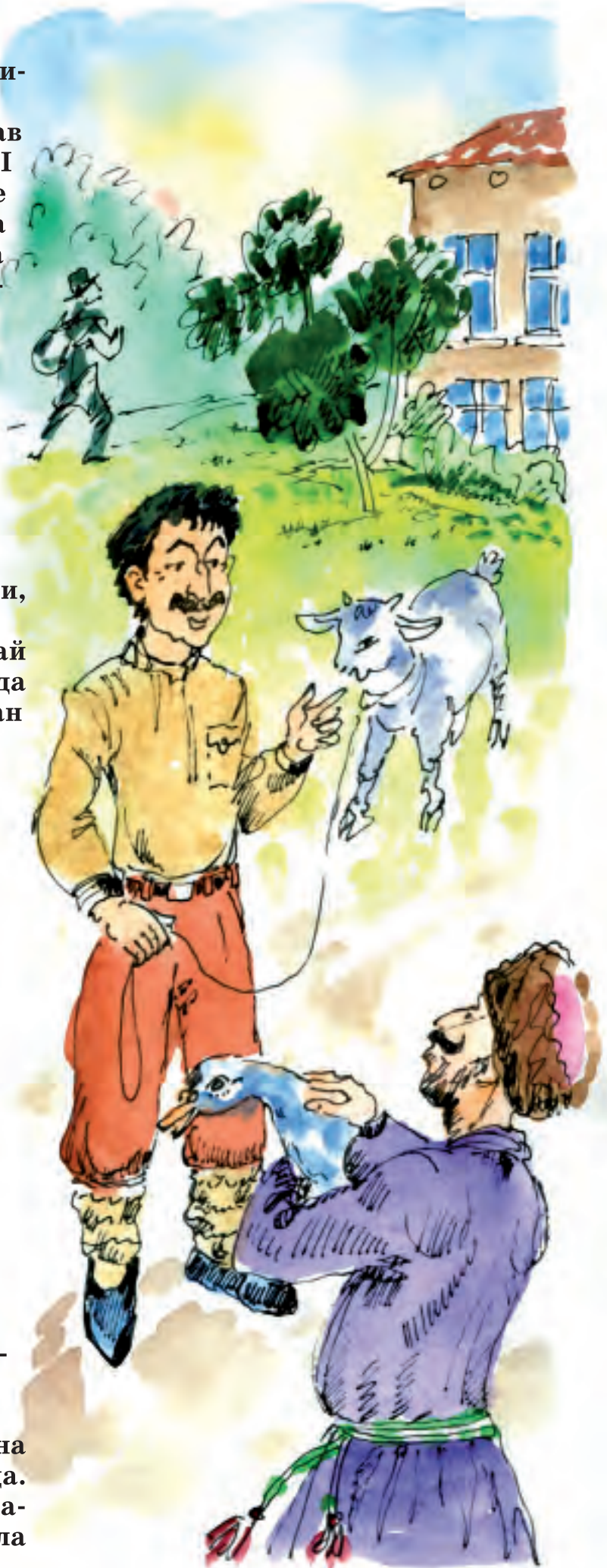
- Вун вуж я, гъинай хквезва?
- Къазанмишиз фенвай.
- Къазанмишай затI вуч хъана?
- Са куку.
- Ша вун аллагъдиз килиг, са кукудал ви паб рази жедач. Ша за ваз адахъ са раб гун, цвал-хуцал ийиз папаз герек хъведа.

- Дуьз меслят я, - лагъана темпелди, рабни къачуна, хуъруыз гъахъна.

Лап къапудал агакъайла гъилевай раб аватна. Темпел алгъана руквада рапунихъ къекъвезвайла варцел адан паб атана акъатна.

- Вун гъинавай?
- Хандин хуъре.
- Ана на вучзавай?
- Нуькервиле кIвалахна.
- Гайи гъакъи вуч хъана?
- Виш манат пул.
- Гъинва, къалура кван.
- БалкIандихъ гана.
- БалкIан гъинва?
- БацIидихъ дегишна.
- БацIи гъикI хъана?
- Къазрахъ дегишна.
- Гъинва къаз?
- Вечрехъ дегишна.
- Верч гъинизва?
- Са кукудихъ дегишна.
- Куку гъинва?
- Са рапундихъ дегишна.
- Раб гъикI хъана?
- Ингъе и руквадиз аватна, ша санал жагъурин.

- Санал вучиз?
- Зун рекъе-хуъле хъана галатна хурт хъанва, паб, за са тIмил ял яда. Адалайни гъейри раб кIвале виридалайни ваз герек алат я, гъакI хъайила жува жагъура.

КВЕЗ ЧИДАНИ?

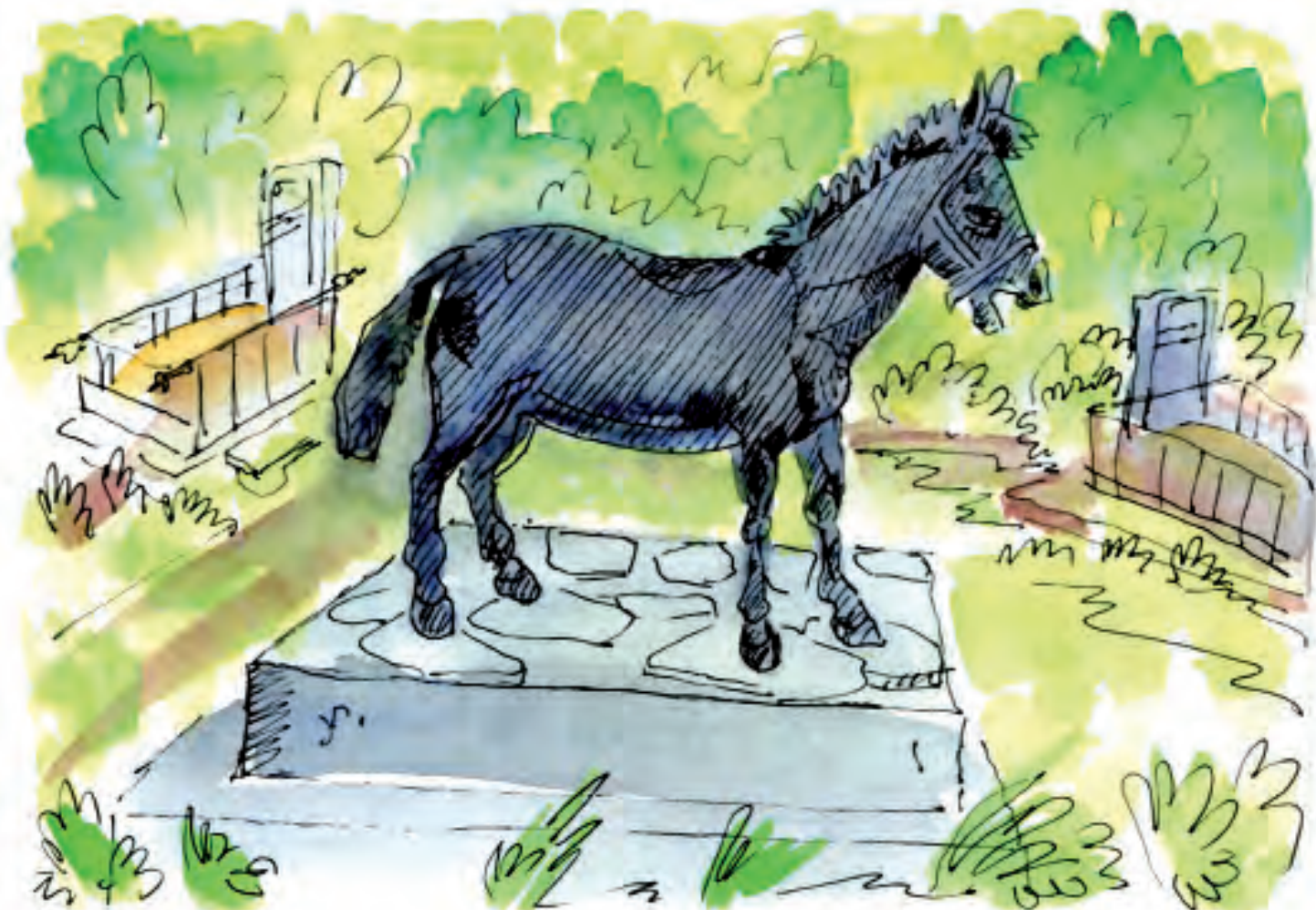
КЪАТИРДИЗ ГУЪМБЕТ

Къатирдиз гуъмбет эцигна лагъана ван хъайиди яни квез? Тахъана жеч.

Ламариз гуъмбетар хъайила, къатиррин тахсир вуч я? И чѐхи дуьньяда гуъмбетдиз лайихлу къатирар хъаначни мегер? Чна къариба хабаррин ктабрай чирайвал, эцигна лугъуда къатирдизни гуъмбет, вични Франциядин меркез Парижда. Са виридаз аквадай къакъан чкадал. Америка-

дин аскеррин сураара. А гуъмбетдал икІ кхъенвалда: «Иник вичин уьмуьрда къве генерал, муьжуьд полковник, цѐрид капитан, къанни цѐусад лейтенант, вад вишни яхцѐурни къуд аскер ва немсерин са мина кѐуру ягъай Мегге ква».

Лугъуда хъи, ам къатирдиз эцигнавай, дуьньяда авай-авачир са гуъмбет я.

Аялрин кьятіунар

* * *

- Ичер мус атІайтІа хъсан я, Цми?
- Багъманчи ахварал фейи арада,
чан муаллим.

* * *

- Идрис, са буйругъдин предложение туькІуьра кван.

- Гьерекатна тарс куьтягъа, чан муаллим, зенг язава.

* * *

Къуншидин гададихъ галаз ккІана хтай Цми «Ламран хва! Ламран хва!» - лугъуз сакІани секин жезвачир. Ван хъайи дахди, адан яб къуна, лугъуда:

- Вуж я ламран хва?

- Цмиди шехъиз-шехъиз жаваб гуда:

- Гатамир, чан дах, зун я ламран хва!

* * *

- Я хтул, вуна зун гьикъван бейкефарда, гъар юкъуз ви дневникдай аквазвайбур «къведар» хъана?

- Бейкеф жемир, чан баде, - лугъузва гъвечІи хтулди, - зун мектебдиз фейила за вун шадарда, за анжах «садар» къачуда.

* * *

Чехи бубади хтулдиз къве гъуд акъална лугъузва:

- Зи са гъиле кІерец ава, хтул, муькуь гъилени къенфет. Ваз чиз къенфет гъи гъиле ава?

- Сифте вуна кІерец гъи гъиле аватІа лагъ, чан буба, ви чІехиливиз гъуьрмет тавуна ви вилик экечІун гъуьрметсузвал жада.

ИЯМУС ЖУЪЗВА (ГЫКАЯ)

Дагълар
В. Буглаев

КӀелербан Расим геждалди пеле капаш туна тик раган кӀилел алай лекърез килигиз, чин цавална кӀаткана.

- Я бала, кӀарагъ кӀелер хперин суьруьдик акатда, абурун кӀвенкӀ инихъди элкъур хъия, - гъарайна мукъув атай чубан Магъмуда. — Вун иниз, тӀатӀилриз заз куьмекар гуз атанвайди я, ксуз ваъ.

- Зун ксанвач, халу — кӀвачел кӀарагъна Расим, - а раган кӀилел кӀил куьрсна лувар агаж хъана ацукънавай лекърез килигзава. А лекъре виринра вил кӀекъурзава, кӀуф инихъ-анихъ элкъурзава, кӀвачерин кӀармахрив раг чукъвена кӀунва. Ягъай хак хъиз аникай хкечӀда яргъариз цӀутхун жез кӀанзавач.

Магъмуд Расимавай дурбуяр кӀачуна ва амни лекърез дикъетдалди килигиз эгечӀна. ГъвечӀи чӀалавай дагълара хъайи, тежриба авай, чубанвилел рикӀ алай Магъмудни а лекърез геждалди килигиз акъвазна. КӀелерин кӀвенкӀ инихъ элкъур хъувуна хтай Расимаз ам а лекърез мад ва мад сеферда килигиз акурла аламат хъана ва ада явашдиз лагъана:

- Вун зун инихъ-анихъ алад лугъуз чукуриз, раган кӀилел алай лекърелай вилер алуд тийиз ама хъи, вуч хабар я. Ваз и дагъларай тӀимил лекъер аквазвани?..

- Лекъер гъар юкъуз аквазва, - лагъана, вилерилай дурбуяр ахлуд хъувур Магъмуда.

- И жуьре инра лап кӀериз, тӀимилшимил вахтара хъана аквада. Лекъ намус авай ничхир я. Ада вичин намус хуъзва. Ам, зун дикъетдалди килигна, кӀузуъ хъанва, низ чир хъуй адан шумуд виш йис ятӀа. Гила адавай, аквар гъаларай, гъурч хъижезмач. Лекъре я гиликъай леш недач, я чарадавай чуьнуьхна кӀакъудна вич патал харж ийидач. Ингъе икӀ яшлу хъайила, ам эхиримжи кӀуват амаз,

вилерал нур аламаз инихъ-анихъ килигзама. Вичин ватан, хайи дагълар я. Абурухъ галаз гуьруьшмиш хъи-жезва. Акъваз, чун килигин са герендилай вуч жедатла чаз чи вилералди аквада.

Эхиримжи къуват кIватI хъувур лекъ, кьил дуьз кьуна, лувар аладарна цавуз, лап виниз, цавуз хкаж хъхъана ва ахпа лувар кIватIна кьил гъана гъа рага эцяна, ярх хъана, яни вичи вичин эхир гъа инал куьтягъна. Намус хвена.

ДУЪЗВАЛ ГЕРЕК Я

Мирзе пакамахъ фад къарагъна, вичин ламни вилик кутуна «гъач-гъач» лугъуз базардиз физ рекъе гъатна. Дагъдин гуьтIуь, къекъвей рекъайгъуз эвичIун четин тир. Гъеле бегъем экв ахъа хъанвачир. Гъавиляй Мирзеди саламатвал хуьзвай. Ламни ихътин рекъерай физ вердиш хъанвай.

- Я халу, я хванаха, акъван тади къачумир, цIай къазвач, - лугъудай Мирзедиз рекъерай гъалтайбуру, чпелай вилик физ акурла. — Ви ламран пар агъур я. Адан юкъ какур хъанва, сивяй каф аватзава, япар куьрс хъанва. Вуна адал гапа-гап къачуна вучиз гъилевай лаш кIевиз илигзава. Ваз а гъайвандин язух къванни къевезвачни?..

- Язух гъайвандин ваъ, рекъин юлдашар, язух зин жеда, эгер вахтунда базарда алвер тахъайтIа, кIвалах туькIуьн тавуртIа. Бязибур рекъерамаз за ниси гана куьтягъда, вични учирдалди.

- Я халу ваг, жузун айиб тахъурай, шумуд цел ниси гва? — хабар кьуна балкIанда аллаз физвай са итимди. — Вуна ви лам балкIандилайни кваз вилик алудзава. А хучарра авайбур самар яни, тахъайтIа къизил?

- Са хиле са цел ниси, муькуь хилени къван ава, къван, - тикрарна Мирзеди. Гъавиляй агъур хъана ламра кIур

какурнава. ТахъайтIа ам лекъ хъиз цIутхун жедай.

- АкI хъайила вуна базарда дагъдин къванерни маса гузва, яни?

- Къванер ви кьилихъ галуькърай, - гъарайна Мирзеди. — Зун дуьзвал хуьзвай итим я. Ху чаррин къве кьилни дуьз авун мурад яз и къван гъа базардиз къван тухуда. Ахпа вацIуз гугрум-къукърумна гадарда.

И ванер хъайи рекъай физвайбур хаха къачуна хъуьрена, ламрани кваз ар яна.

- Дуьзвал герек я, герек я — тикрарай балкIанда алай къакъан буйдин итим Мирзедилай элячIна вилик еримиш хъана.

КЪИМЕТЛУ НЕСИГЪАТА

1. Тахсирдилай гъил къачун тІалабдайла, вилериз килигиз рахух.
2. Куь рикІ ацукъай шиирар гъамиша хуралай чира.
3. Багъри ксарин мурадрикай ягъанатар ийимир.
4. Жезмай къван гзаф кІела, кІелуни ви зигъин, къатІунар артухарда.
5. Телевизор хъсан затІ ятІани, адан лукІ жемир. Яр-дустунихъ, къуни-къуншидихъ галаз алакъаяр къиметлу я.
6. Гъи жуьредин куьмек вавай къвалав гвайбуруз гуз жедатІани гъайиф къвемир, бубайрин мисалда «хъсанвал авуна гъуьлуьз гадра» - лугъузва.
7. Чара амай къван гагда бурж къамир, буржари инсандин мефтІериз гуж гуда.
8. РикІел атай, рикІиз кІан хъайи къван вири крар ийиз алахъмир.
9. Виликамаз фагъум-фикир авуна планламишай крар къилиз акъудиз регъят жеда.
10. Жувай акъатай гъалатІ бедбахтвалвал хъиз къабулмир, гъалатІрини тежриба артухарзава.

Шикил галаз кїєла

Тичче

Чир ер = чирвилер

Гада =?

Акъ =?

Ин лагъ =?

Зу кар =?

Хал а =?

Бар ла =?

Бе = ?

Бе ур = ?

Би чи = ?

Ва бан = ?

Га ган = ?

Гъар аг =?

Гъа = ?

Къа =?

ма =?

Къа =?

ИМУЧА- МУЧА?

Адаз икрамда агъадай виниз,
Къуьнерихъ кавал гатузни хъуьтлуьз.
Къуьд-гад живедин бермек алайди
Такабурвилиз гъуьрмет авайди.

Я гъуьлягъ туш, я члул туш,
Югъ-йиф рекъе,
Гъатна гъекъе?

Яхцлур перем алайди,
Келимайрив ацлайди.
Булушка къат-къатар я,
Чирвал гудай устлар я.

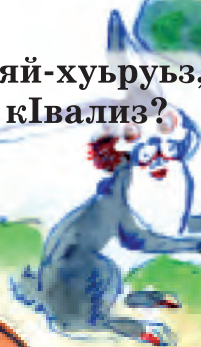

И кѣил а кѣил авачир кѣав.

Багѣдинбур я еришар,
Тарар, кѣушар, емишар.
Багѣ туш, пару, цал алач,
Я чардах я кѣвал алач.

Чул кѣекѣвезва хуѣрѣй-хуѣруѣз,
Чѣунар гадриз гѣар са кѣвализ?

Булахни туш, вацѣни туш,
Кѣубу лугѣун – таб я ам.
Шумал я буй, нацѣни туш,
Гѣамга яд хуѣр кѣаб я ам.

ISSN 0206-7978

Кард

6/2014

ноябрь - декабрь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель
Правительство Республики Дагестан.

Журнал зарегистрирован федеральной
службой по надзору в сфере связи и
массовых коммуникаций.
Регистр. номер ПИН №ТУ5-0019
от 21 мая 2009 г.

Издается с января 1980 г.

Главный редактор
Мурад Ахмедов

Редколлегия:
Х. Хаметова (редактор)
А. Кардаш
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
З. Кафланов
К. Акимов
Т. Зургалова (ответ. секретарь)

Худ. редактор З. Даганов
Тех. редактор Т. Лузина
Художник номера М. Муталибов
Художник обложки А. Шарыпов

Дата выхода в свет 22.12. 2014 г.
Тираж 817 экз.
Заказ № 160

Типография: ООО «Издательство «Лотос»
Адрес типографии: 367025, РД, г. Махачкала,
ул. Пушкина, 6.

Редакция и издатель: Государственное
бюджетное учреждение Республики
Дагестан «Редакция республиканских
журналов «Соколенок» и «Литературный
Дагестан».

Адрес редакции и издателя: 367025,
РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Лезгинский язык
Индекс: на год - 63338,
на полугодие - 73906.

Цена свободная